Сай улсин нааллт

Нарт делкан баадлиг шинджллгын

СССР-н Министрмүдин Советин Ахлач Н. С. Хрущев Америкд одлгын тогсв. СССР США хойрин правительствин толгъачир нарт делкан эркн чинртā тормүдин тускар хоорндан күүндвр кев.

Товкнүн бааxдан дурта олн келн ямтс Советск правительствин толгъач США-д одлгыг чик седклāрн донъндж, товкнүн иньлдж баалгынā гиичллгын гидж терүт нерāдв.

Советин олн-āмтн болн энүнā правительств товкнүн бааxин толā үүнн седклāрн гүджрджāxит нарт делкāд кенд болв чигн иткүлxāр седджāнā гидж келдмн болxла, манд болxла алнъ болм йовдл болдж медгднā. Болв, «киитн дāāнā» толā ноолдачнрин пропаганд америкин олн āмтн Советск Союзин тускар болн энүнā товкнүнд дурта политикин тускар хаджграр медxд нилчāн халдана. Н. С. Хрущев США-д одсна хоōн, америкин эгл улс тер пропагандиг иткдгинь уурулв. «Американцнрин алмацгч ухан-седклд Никит Хрущевин дүр гүүнāр медгддж батрв: киитн дāāнā зүткāт йилгджв хагълхин тускар, товкнүн бāāдж, зер-зевиг агслгынас гаргъхин хаалгъар нег мöслдж йовх кергтāн тускар келxлāрн, зерг Хрущев юмни түрүн болдж, эн болн энүнā правительств тöриг йосднь хагълxар бāāxāн сāāнāр иткүлджа медүлджа чадв» гидж Америкин «Пост-Диспетч» гидг газет бичджāнā.

Солю социальн-политическ системтā государствс ни, зерг-тегш бāāx кергтāн тускар келсн Н. С. Хрущевин үгмүд нарт делкāд бийүрн тусxасн оньгиг үнлнā гидгнь йир кучр. США-д келсн эврāннь үгмүдтāн болн кесн күүндвртāн Советск правительствин толгъач, зүткāтā тöрмүд ни күүндвр келгънā хаалгъар хагългдж зöвтā, ямаран чигн сонджлиг болн му седклиг хаяд, социалистическ делкā капиталистическ делкā хойрин хоорнд бāāx солю халāциг дöрглүлл уга, хāрнь халāциг öördxүллгъ олдж авx кергтā гидж темдглдж келв. Н. С. Хрущев эврāннь үгмүдин негднь иигдж келв: «Мана ода олx зöвтā ах тöрмдн, мана ода солю халāцтā бāāx тöрмүд биш, тер тöрмүд нам бахлуртмдн тееглāр торчкад, тедниг авч хайдж чадджахшвдн; āдл халāцтā бāāx тöрмүдиг хāāдж олад, тедн деер мана хоорндн бāāдлиг тосxад, кен негāн медлцгынг ясрулад, хоорндан öördджа болм тöрмүдāр öördлг күцx кергтā».

Н. С. Хрущев США-д одад ирснā хоōн, Деед үзг Дорд үзг хойриг салгъджах зүткāтā тöрмүдиг тингдж хагълх дурта улсин тонь кемджāн угагъар öсв гидж ицгтā кевāр келдж болxмн. «Одгā цагт алдр ик орн-нутгудин хоорнд бāāx цугъараднь нрлцнъгъү тöрмүднь урдж тууджд кезāд чигн бāāснāс ик», — гидж англин баячудин «Ньюс кроникл» газет темдглдж бичв.

Ни зерг-тегш бāāxин тускар Советск Союзин кесн дуудврин тоомср «киитн дāāнā» политикд күнд цоклгъ öтв. Өн политикиг дāāнā хööтх цатин туршарт Даллес болн Деед үзгин орн-нутгудин наадк гардачир бāрджāсн болдг. Иим политик тус уга болджāxиг Деед үзгт ода āмтн улмулм олар медāд ирв.

Ни зергтегш бāāxин туск политикиг Деед үзгин орн-нутгуд чик гидж тооллгынд нишкд уралан кегджāxнь темдглгджāxин тускар ода келдж болxмн, Болв зуг, эн процесс харшлт угагъар делгрх гидж санxла энд болx билā. США-н болн Деед үзгин орн-нутгудин зāрм тоомсрта улс зер-зевāр агслгынцаарандан кöлдāд, нарт делкāн чинртā бāāлгынг ода чигн хадгалxдан дурта. Товкнүн бāāxдāн дурта советск политик Деед үзгин олн āмтнд нилчāн халдалгынд харшлxар тедн багъ биш күчллгъ кев. Американцир сергдж амрдг «Диснейлэнд» оддж, америкин эгл улсла харгъдж күүндс зöв Н. С. Хрущевд эс öгсж санулдж келxлā болад бāāxмн.

Н. С. Хрущев америкин профсоюзин гардачирла харгългын зöвāр ик шинджтā болв Бийсāн кöдлмшч классин элчир гидж нерāдг эн толгъачирин антисоветск халāднь āмтнд сāāнāр медгднā, теди Н. С. Хрущевд öгсн зад татгч сурвримуд түүг бас күцц сāāнāр медүлв. Болв талдан халxаснь болxла, профсоюзмудин член ни бāāлгынүр гүджрдж Н. С. Хрущевиг бийсүрн ürдж харгъхар седджāxд профсоюзин гардачир оньган öтлго бāāдг аргъ бас уга болв. Тингхд болсн күүндвр хурцар кегдсн болдг болв чигн, советск болн американск профсоюзмудин хоорндк залгълда токтахд улнь темдглгдв гидж келдж болм урш бāāнā.

Зāрм үүлдчир öөрнтā дāврлгъ кехāр седдг болв чигн, Советск правительствин толгъачиг Америкд сāāнāр тослгынд харшлдж чадсн уга. Америкин олн āмтн, балгъсдин болн фермермүдин күч-көлсчр Н. С. Хрущевиг ик байртагъад тосдж йöрāгъāд советин олн āмтнлā ни иньлдж бāāxлāн дуртагъан темдгтā кевāр медүлцхāв.

Н. С. Хрущев США-д одлгына агъу ик чинрнь ююндв гихлā, эн — бат-товкнүн бāāxин толā олн сай улсин нааллтиг батлсн деерāн, бас тер мет, Советск правительствин гардач США-д одсн цагларн, ООН-а Генеральн Ассамблейин трибун деерāс — государствд зер-зевиг цуг делгү, күцц агслгынас гаргъдж — товкнүн бāāлгъ күцx йоста аргынь заадж келв.

«Күн кесн хамгин туурсн герчллгъсин негнь болдж эн үг тууджд орx зöвтā... Цуг нарт делкāд чикāр, товкнүн бāāлгынā тускар эн келxлāрн, тернь күмн āмтиг харслгын болдж күнъкнв», — гидж ООН-а Генеральн Ассамблей деер Н. С. Хрущевин келсн тууджлгч үгин тускар, америкин хойр медāтā күүкд улс ООН-д бāāx советск делегацин хайгар илгāсн бичгтāн келджāнā.

Англин философ Бертран Расселин олмгъа келāр болxла, Н. С. Хрущевин келсн тер үг «цуг нарт делкāг электризировать кев». Советск селвгүд «ки авдг аргынг таслв», — гидж америкин нег газет бичлā. Зер-зевиг цуг делгү, күцц агслгынас гаргъхин туск советск селвгүдин зöрмгāр, революционностāр, гүн öрщāнъгъүтā санан-седклāр нарт делкāн бар икāр öврмдж кеджāнā.

Киитн дā татгч улс āāгъāд, сүмс алдджāна. Эврāннь селмāн гартасн алдшогъар седдж, товкнүн бāāлгынд харшлдг улс, зер-зевиг агслгынас гаргългына туск советск селвгүд күцāдж болшго селвгүд гидж олн āмтсиг иткүлxāр бāāсн чидлāрн чирмāлдджāнā. Теди ямаран урш зана? Зер-зевиг цуг делгү, күцц агслгынас гаргългына туск зура — эн шин зура биш, ним зураг Советск Союз 1932 джилд чигн орулдж öгсн бāāсмн гидж теди келцхāнā. Тиим болx дутман СССР ни бāāx политикāн арднь ордж бāрджāxмн ик ачта нерн болджана. Тингхд советск селвгүдт эс багтсна учрар нарт делкāн хойрдгч дāн болсн бāāсмн.

Зāрм алмацгч улс ,советск селвгүд «сāн» болдг болв чигн, нам «диг күцц» болдг болв чигн, эн «күцāгддж чадшго» гидж терчлцхāнā. Советск селвгүдиг күцāлгынā хаалгъд ик түрмиг бāāxнь йирин илг. Болв энүнā күслнь — дāāнā āāмнгāс мöнькинд гетллгын — нарт делкāн цуг келн āмтсин күоллā ирлцджāнā.

Советск селвгүд «космическ хойрдгч ракет» гидж Чехословацк «Руде право» газет нерāдджāнā. Советск ракет түрүн болдж Сард күрсāр ик бахтмдж кеджāx советин олн āмтс, күмн āмтиг дāāнāс гетллгынā яим агъу ик зураг социализмин орн-нутг орулдж öгч чадсар бас багъ биш бахтмдж кеджāцхāнā.

С. ИВАНОВ.